

УДК 330.8(477)

Василішин Станіслав Ігорович,
*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Харківського національного аграрного
університету ім. В. В. Докучаєва*

Жидких Ірина Петрівна,
*головний бібліограф фундаментальної бібліотеки
Харківського національного аграрного
університету ім. В. В. Докучаєва*

СЕРГІЙ ПОДОЛИНСЬКИЙ — ГЕНІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ ТА НАСТАВНИК ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНИ

Сучасний розвиток України в умовах постійного поглиблення наслідків світових економічних криз та невизначеності можливий лише за умови переосмислення доробку класиків економічної думки, серед видатних представників яких є постать Сергія Подолинського, котрого багато вчених вважають одним із найвидатніших українських економістів, хоча і досі його економічні ідеї не отримали необхідного поширення і визнання.

Саме Подолинський Сергій Андрійович (1850–1891) — український науковець, лікар, соціолог, економіст, фізик, громадський і політичний діяч, публіцист — започаткував фізичну економію, визначивши баланс накопиченої ендогенної енергії, надходження екзогенної енергії та механізми її накопичення через явища природи і працю людини. За століття наперед визначив еквівалент фізичної та розумової праці. Увійшов в історію як один із перших економістів, що писав свої праці українською мовою.

Світогляд С. Подолинського тяжів до матеріалістичного, а його формування, як і особистості самого мислителя, зумовлювалося рядом чинників, зокрема ідей В. Белінського, М. Чернишевського, П. Лаврова, Т. Шевченка, «Капіталу» К. Маркса, «Положення робітничого класу в Англії», «Анти-Дюрінга» Ф. Енгельса, власних спостережень і наукових досліджень. У своїх філософських узагальненнях він дотримувався визнання матеріальної єдності світу, закономірності його розвитку [3].

Як представник української матеріалістичної історіографії, науковець знайомив Західну Європу з життям і проблемами українського народу, а останній — із західноєвропейськими ідеями. Свого часу, ознайомившись із публіцистичним доробком С. По-

долинського, М. Грушевський писав: «Він заслужив собі одно з найбільш почесних місць в історії нашого духовного життя» [1].

У 1879 р. у французькому місті Монпельє відбулася одна з чергових конференцій (з'їздів) французького наукового товариства, у якій взяв участь молодий український науковець Сергій Подолинський у віці 29 років. На цьому з'їзді він виступив з оригінальною доповіддю на тему «Людська праця, збереження сили». Сила, про яку йшла мова, це властива енергія. Отже, автор хотів пов'язати питання енергії з питанням людської праці і використанням цієї енергії людьми. Ця доповідь звернула увагу на молодого науковця і вже наступного року про нього говорили як про новатора ідей про сонячну енергію та використання сонячної енергії в людській праці [2].

Український учений сформулював нове природничо-наукове визначення праці: «Праця є таке споживання механічної та психічної роботи, що нагромаджена в організмі, яке має результатом збільшення кількості перетвореної енергії на земній поверхні». Із незліченних видів людської діяльності землеробство, за С. Подолинським, «є найпріоритетнішою, найпродуктивнішою, найкориснішою працею, яка в десятки разів збільшує вироблений природою продукт» [4].

Усього за коротке життя автора, обірване важкою недугою на 41 році, написано і видано європейськими мовами 66 праць із доволі широкого спектра наукових інтересів — від людської праці до проблем багатства й бідності, медицини, космогенної енергетичної теорії та інших. Це свідчить про багатогранність таланту С. Подолинського, розкриває його світогляд і активну громадянську позицію [5].

Енергетична теорія економіки українського вченого у ХХ ст. привернула увагу багатьох дослідників. Особливо плідно нею скористався видатний природознавець В. Вернадський, створивши вчення про ноосферу, про планетну роль людини, про економіко-екологічну збалансованість земної цивілізації, які повністю ґрунтуються на теоретичних засадах С. Подолинського.

Володимир Вернадський, який вперше обґрунтував матеріалістичне усвідомлене наукове поняття про ноосферу, писав: «Уже пізніше і самостійно Сергій Подолинський зрозумів все значення цих ідей (законів збереження і нагромадження енергії, запропонованих Майером, Кельвіном, Гельмгольцем, Пулюєм) і намагався їх прикласти до вивчення економічних явищ» [1].

Доповнюючи і конкретизуючи теоретичні засади свого попередника, В. Вернадський довів, що людина перетворилася в планетну силу. Вона може адаптуватися до довкілля, але здатна і руйнувати його.

У такому контексті принципового, глобального значення набуває проблема знаходження механізмів забезпечення органічного розвитку людини і довкілля. Її можна розв'язати на основі певних наукових засад і принципів у межах єдиної науки.

Власне в умовах цієї необхідності виникла екогомологія, яка базується на теорії С. Подолинського–В. Вернадського. Екогомологію можна вважати наукою ХХІ ст., яка розглядає органічність людського тіла, душі і духу з природним довкіллям у їх вічній взаємодії [2].

Сьогодні науковці вважають автора предтечею екологічного мислення. Стаття «Праця людини та її відношення до розподілення енергії» започаткувала засади оригінальної теорії праці не лише в економічних, а й у моральних категоріях, що аналізувалися під кутом зору природничо-наукових процесів [2].

Праці С. Подолинського сприяли творчому зростанню багатьох видатних діячів української культури, зокрема І. Франка, М. Павлика, О. Терлецького. Перекладені російською, сербською, білоруською, польською, французькою, німецькою, італійською мовами, вони засвідчили високий рівень української суспільно-політичної та наукової думки другої половини ХІХ ст. [4].

Започаткована С. Подолинським українська школа фізичної економії зі 130-річною історією досі не має рівних собі аналогів, що дозволяє вважати її новітньою світовою науковою школою. Інтелектуальне надбання С. Подолинського та його послідовників в Україні і за її межами набуває дедалі більшого значення для розвитку національної та світової наукової думки, створюючи новітню економіко-філософську парадигму та уособлюючи істотний світоглядний крок на шляху осмислення глибинної сутності буття та суспільно-господарського прогресу.

Ми, представники славетного аграрного вишу, який носить ім'я В. В. Докучаєва, завжди пам'ятаємо про те, що академік В. І. Вернадський, один із найближчих учнів видатного вченого-грунтознавця, у своєму вченні продовжив і розвив наукові розробки й надбання видатного українського вченого-енциклопедиста С. А. Подолинського.

Ця дивовижно освічена у багатьох галузях знань людина, за словами М. Грушевського, «всю себе віддала громадській роботі і згоріла в ній без останку» [1]. Отже, ідеї Сергія Андрійовича Подолинського заслуговують на нове прочитання в умовах сучасної політичної модернізації України, а сам великий мислитель — шані у своїй країні.

І наостанок треба зазначити, що вся діяльність Подолинського-науковця і громадського діяча ґрунтувалася на великій любові до

України. «Українофільство мене перемогло; я все мав до нього схильність, а останнім часом став цілковито запеклим українофілом», — писав Подолинський [1]. Українським націоналізмом він називав «...прагнення українського народу поряд з економічною емансипацією, досягнути ще й політичної і культурної самостійності».

Таким чином, нашому поколінню варто все глибше й глибше зануритися в погляди та неоціненний спадок економічної думки, яку втілював у своїх працях та своїх послідовниках Сергій Подолинський, передавати ці знання молоді та примножувати їх власними науковими здобутками на благо України.

Список використаних джерел

1. Злупко С. М. Відкриття С. А. Подолинського. *Аксиоми для нащадків* / упоряд. О. Романчук. Львів: Меморіал, 1992. 544 с.
2. Злупко С. М. Економічна думка України: від давнини до сучасності. Львів, 2000. 496 с.
3. Соціально-політичні і філософські погляди українських письменників і публіцистів на рубежі XIX–XX ст. *Історія філософської думки в Україні* : навч. посіб. / І. В. Огородник, В. В. Огородник. Київ: Вища школа : Знання, 1999. 543 с.
4. Подолинський С. Листи та документи / упоряд.: Г. Сербин, Т. Слюдикова ; Центральний державний історичний архів України. Київ, 2002. 422 с.
5. Могильний О. М. Зміна парадигми державних регуляторних функцій щодо аграрного виробництва в руслі енергетичної концепції С. Подолинського. *Збалансоване природокористування*. 2020. № 2. С. 69–78.

УДК 330.8:502.11

Вітер Ірина Ігорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»

СЕРГІЙ ПОДОЛИНСЬКИЙ ТА НОВА ПАРАДИГМА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

На рубежі XX та XXI ст., в умовах глобалізації, людство переглядає та переоцінює світову історію, історію цивілізаційного розвитку. За таких умов цивілізаційна проблематика в наукових дослідженнях набуває особливого значення, а сам термін «цивілі-